

"Adaleti mahza" ve "adaleti izafiye" hakkında bilgi verir misiniz?

"Adalet-i mahza", "tam ve mükemmel adalet", "Bir ferдин hakkını, bütün insanlar için de olsa, feda etmeyen adalet." şeklinde tarif edilir.

"Adalet-i izafiye" ise, "küllün selâmeti için, cüz'ü feda eden adalet tarzı." "Cemaatin menfaati için, ferdi feda eden adalet şekli."dir.

Mahz; "sırf, halis, katıksız, tam" gibi mânâlara geliyor.

Buna göre, **adalet-i mahza**, "tam ve katıksız adalet, mükemmel adalet," demek olur. Bu adalette, hiçbir kimsenin en küçük bir hakkının bile çiğnenmemesi esastır. Adaletin diğer şubesi olan **adalet-i izafiye** ise katıksız, tam değildir.

Zira, cemaatin menfaati için ferдин hukukunu nazara almaz. **Adalet-i izafiyede ehven-i şer esas alınır.** Bütün insanların zarara uğraması büyük ve küllî bir şer, bu zararın giderilmesi için bir insanın, yahut küçük bir gurubun hakkının çiğnenmesi ise, cüz'î bir şerdir. Küllî şerden kurtulmak için cüz'î şerri kabul etmek ise ehven-i şer ile amel etmek demektir ve adalet-i izafiyenin esasıdır. **Adalet-i mahzada** bir şahıs kendi rızasıyla hakından vazgeçmediği müddetçe, bütün insanların faydası için de olsa onun hakkı çiğnenemez.

Meselâ, adalet-i mahzaya göre, bir şahsın rızası olmaksızın evi istimlâk edilemez. Bunun uygulanmasında ise bazen çok büyük zorluklar ortaya çıkar. İşte bu gibi zaruret hallerinde, adalet-i izafiye tatbik edilir. Ve o şahsın hukuku, umumun menfaatine feda edilir; rızası olmaksızın evi sökölür, istimlak edilir.

Bir âyet-i kerime:

"Sizin yaratılmanız ve diriltilmeniz bir tek nefsin (kişinin) yaratılması ve diriltilmesi gibidir." (Lokman, 31/28)

Ve Nur Külliyatı'ndan bir hikmet dersi:

"Adalet-i mahza-i Kur'âniye; bir masumun hayatını ve kanını, hattâ umum beşer için de olsa, heder etmez. İkisi nazar-ı kudrette bir olduğu gibi, nazar-ı adalette de birdir."(1)

Demek oluyor ki, bir insanı yaratmakla bütün insanları yaratmak nasıl ilâhî kudret için fark etmiyorsa; ilâhî adalet için de, bir insanın hukuku bütün insanların hukuku kadar kıymetlidir. Ve o hukuku çiğneyen bir kimse, bütün insanlara zarar vermiş gibi olur. Nur Külliyyatında meseleye orijinal bir yaklaşım daha getirilir. Bir mü'minin güzel sıfatları masum insanlara, kötü sıfatları da canî insanlara teşbih edilerek, **adalet-i mahza** bu sıfatlar âlemine tatbik edilir. Buna göre bir insanın bir tek sıfatı masum olsa, bütün sıfatları da canî olsa, o tek sıfatın hakkı diğerleri yüzünden zayi edilemez.

O mü'mine düşmanlık beslendiğinde bu masum sıfat çiğnenip gideceğinden bu hâl **adalet-i mahzaya** uymaz. Sahabe efendilerimizin yaptıkları savaşa gelince, onların hakkında dedikodu caiz değil; çünkü o savaşlarda hem ölen, hemde öldürülen cennetlidir. Yapmış oldukları savaşta içtihad sonucudur. İctihadın kuralı olarak ta hangi taraf isabetli karar vermişse iki sevap; hangi tarafta isabetsiz karar vermişse bir sevap alır. Dilerseniz bu hususu Bediüzzaman'ın o billur gibi akan cümlelerinden dinleyelim:

"Hazret-i Ali, adalet-i mahzâyı esas edip Şeyheyn zamanındaki gibi o esas üzerine gitmek için içtihad etmiş. Muârizları ise, Şeyheyn zamanındaki safvet-i İslâmiye adalet-i mahzâyâ müsait idi; fakat mürur-u zamanla İslâmiyetleri zayıf muhtelif akvam hayat-ı içtimaiye-i İslâmiyeye girdikleri için, adalet-i mahzânın tatbikatı çok müşkül olduğundan, 'Ehvenüşşerri ihtiyar' denilen adalet-i nisbiye esası üzerine içtihad ettiler. Münakaşa-i içtihadiye siyasete girdiği için muharebeyi intaç etmiştir. Madem sırf lillâh için ve İslâmiyetin menâfii için içtihad edilmiş ve içtihaddan muharebe tevellüt etmiş; elbette hem katil, hem maktul, ikisi de ehl-i Cennettir, ikisi de ehl-i sevaptır diyebiliriz. Her ne kadar Hazret-i Ali'nin içtihadı musîb ve mukabilindekilerin hata ise de, yine azâba müstehak değiller. Çünkü, içtihad eden, hakkı bulsa iki sevap var; bulmazsa, bir nevi ibadet olan içtihad sevabı olarak bir sevap alır, hatasından mazurdur."

"Bizde gayet meşhur ve sözü hüccet bir zât-ı muhakkik, Kürtçe demiş ki:

رَى شَرٌّ صَحَابَانُ مَكَهَ قَالَ وَقِيلُ - لَوْرَا جَتِّيَنَه قَاتِلُ وَهَمْ قَاتِلُ

Yani: 'Sahabelerin muharebesinde kıyl ü kal etme. Çünkü hem katil ve hem maktul, ikisi de ehl-i Cennettirler.' "

"Adalet-i mahzâ ile adalet-i izafiyenin izahı şudur ki

مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا

ayetin mânâ-ı işârîsiyle, bir mâsumun hakkı, bütün halk için dahi iptal edilmez. Bir fert dahi, umumun selâmeti için feda edilmez. Cenâb-ı Hakkın nazar-ı merhametinde hak haktır, küçüğüne büyüğüne bakılmaz. Küçük, büyük için iptal edilmez."

"Bir cemaatin selâmeti için, bir ferdin rızası bulunmadan, hayatı ve hakkı feda edilmez. Hamiyet namına, rızasıyla olsa, o başka meseledir. Adalet-i izafiye ise, küllün selâmeti için cüz'ü feda eder. Cemaat için, ferdin hakkını nazara almaz. Ehvenüşşer diye bir nevi adalet-i izafiyeyi yapmaya çalışır."

"Fakat adalet-i mahzâ kabil-i tatbik ise, adalet-i izafiyeye gidilmez. Gidilse zulümdür."

"İşte, İmam-ı Ali Radıyallahü Anh, adalet-i mahzâyı Şeyheyn zamanındaki gibi kabil-i tatbiktir deyip, hilâfet-i İslâmiyeyi o esas üzerine bina ediyordu. Mukabilleri ve muarızları ise, 'Kabil-i tatbik değil; çok müşkülâtı var' diye, adalet-i izafiye üzerine içtihad etmişler. Tarihin gösterdiği sair esbab ise, hakikî sebep değil, bahanelerdir.(2)

Konuyu çok önemli bir hükümle noktalayalım:

"Fakat adalet-i mahza kabil-i tatbik ise, adalet-i izafiyeye gidilmez, gidilse zulümdür."

Dipnotlar:

(1) bk. [Mektubat, Hakikat Çekirdekleri-64.](#)

(2) bk. [age., On Beşinci Mektup.](#)